

УДК 37.013:53

О. Б. Слоновьська,

кандидат педагогічних наук

(Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова)

slonovska_78ukr.net

ORCID: 0000-0002-7019-4918

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНИ ТА ТУРЕЧЧИНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У статті розглядаються особливості реформування освітніх систем України та Туреччини в умовах євроінтеграції; обґрунтовано необхідність підготовки сучасних вчителів на засадах полікультурності, створення програм та написання підручників із полікультурних позицій, перепідготовки педагогічних працівників, запровадження ефективних методик; розглянуто засоби вдосконалення навчальних програм у підготовці вчителів у вітчизняних вищих навчальних закладах. Виділено кращі зразки підготовки педагогів в університетах Туреччини з метою запозичення позитивного досвіду для вищої педагогічної освіти в Україні. Проаналізовано низку міжнародних та експериментальних проектів та програм, діяльність яких сприяла підвищенню якості вищої освіти Туреччини.

Ключові слова: підготовка вчителів, програма, євроінтеграція, вища освіта.

Постановка проблеми. Інтеграційні процеси, які відбуваються на теренах Західної Європи, сприяють появі нових явищ у сфері освіти. Не залишаються осторонь від цих процесів і національні системи освіти країн, які у майбутньому прагнуть стати частиною європейського співтовариства. Україна, згідно з вимогами Болонського процесу має завершити цивілізаційну модернізацію вищої освіти на основі інформаційно-комунікативних технологій. Водночас євроінтеграційні процеси в освіті ґрунтуються на принципі національної самобутності освітніх систем. Європейська спільнота з великою пошаною ставиться до освітніх систем різних країн. Адже світоглядно-ціннісною засадою європейської освіти була і залишається єдність у розмаїтті. Така єдність виявляє себе у різноманітності національних систем освіти, які узгоджуються з європейськими стандартами. Тож необхідною умовою інтеграції освіти України в європейський простір є розбудова її національного освітнього простору на гуманістичних принципах західної цивілізації. Незаперечною особливістю західноєвропейської культури є традиції. Процес об'єднання Європи та його поширення на Схід супроводжується формуванням спільного освітнього й наукового простору та розробкою єдиних стандартів і критеріїв. Тому великий інтерес становить вивчення досвіду зарубіжних країн – найближчих сусідів України із реформування та розвитку системи освіти.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Проблемою пошуків шляхів удосконалення системи освіти в Україні та долучення її до європейських цінностей займаються Я. Я. Болюбаш, М. З. Згуровський, В. Г. Кремень, С. М. Ніколаєнко, М. І. Садовий, М. Ф. Степко та ін. Окремі аспекти полікультурної освіти майбутніх учителів ґрунтовно висвітлюють у своїх роботах українські вчені І. Д. Бех, Л. О. Голік, І. А. Зязюн, О. Б. Коваленко, М. Ю. Красовицький, І. Ф. Лощенко, О. В. Сухомлинська, Н. С. Щерба, Н. В. Якса, та зарубіжні О. Н. Джурина, Дж. Бенкс, Ж. Гей, М. Гібсон, К. Грант, С. Ніето, В. В. Сафонова, Є. І. Пассов та багато інших. Проблеми реформування освітньої галузі Турецької Республіки стали предметом наукового пошуку В. Аваткова, А. Газизової, П. Касаткіна, С. Сапожнікова, С. Усманової та ін.

Метою статті є розгляд окремих аспектів підготовки вчителів в Україні та Туреччині в умовах євроінтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Серед основних принципів освіти, зазначених у статті 6 Закону "Про освіту", є такі, які стосуються багатокультурності, не суперечачи принципам мультикультуралізму: гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей; органічний зв'язок зі світовою та національною історією, культурою, традиціями; взаємозв'язок із освітою інших країн [1].

Освітній аспект національно-культурної автономії унормовується статтею 7 Закону, де йдеться про те, що держава вживає заходів для підготовки педагогічних, культурно-просвітницьких та інших національних кадрів через мережу навчальних закладів.

Підготовка майбутніх учителів на засадах полікультурності, передбачає: – забезпечення законних прав, задоволення освітніх і культурних потреб національних (етнічних), мовних та культурних меншин; переконаності в цінності культурного різноманіття та плюралізму; виховання у представників усіх національностей взаємного розуміння, поваги й терпимості, здатності до міжетнічного й міжкультурного діалогу, переконаності мирного розв'язання проблем та конфліктів; подолання комплексів культурної меншовартості, другорядності власних культур стосовно культур колишньої радянської метрополії чи до глобальних мас-культурних імперій; виховання лояльних, патріотичних громадян демократичної України.

Полікультурність у підготовці вчителів в українських вищих навчальних закладах здійснюється за допомогою таких механізмів та засобів, як удосконалення навчальних програм (запровадження до "державного компоненту" предметів, викладання яких прямо забезпечує полікультурність освіти – народознавство, культурологія, релігієзнавство) та написання підручників із ключових гуманітарних предметів (історія, література, громадянська освіта) на засадах полікультурності; недопущення в підручниках проявів пропаганди національної й культурної вищості; оволодіння вчителями знаннями полікультурної педагогіки та запровадження таких нових учительських спеціальностей, як етнокультуролог чи учитель початкових класів для школи з викладанням мовами національних меншин; залучення засобів масової інформації, національно-культурних товариств й інших структур громадянського суспільства до обговорення й вирішення проблем міжетнічних стосунків, міжкультурних впливів (наприклад, російська чи західна маскультура в Україні), до подолання негативних стереотипів, нерозуміння й ворожості [2: 35].

Реалізація засад полікультурності в освіті України не зводиться до викладання рідної мови дітям із меншинних груп й до запровадження в усіх школах предмета "мультикультуралізму". Виникає проблема створення програм та написання підручників із мультикультурних ідеологічних позицій, перепідготовки вчителів, запровадження нових навчальних методик.

Під час здійснення педагогічної підготовки майбутніх учителів слід викладати предмети на засадах полікультурності, спираючись на уявлення про єдність світу, світової культури, про культурне різноманіття як головну засаду цієї єдності, самоцінність кожного народу і особистості, про неповторність внеску народів світу (України) до скарбниці світового (українського) культурного досвіду, на вихованні у студентів почуття зацікавленої толерантності як до всіх народів світу та України, так і до окремих їхніх представників.

Майбутні вчителі здобуваючи фахову підготовку оволодівають такими навичками викладання, щоб сформувати в дітей навички наукового підходу до навчального матеріалу, до реалій життя, з метою запобігання упередженості до представників інших народів, рас та мовно-культурних груп, небажанню пізнавати інші культури.

Майбутні педагоги вчаться впливати на процес соціалізації своїх вихованців шляхом викладання гуманітарних дисциплін: психологія, допомагає індивіду зрозуміти себе та з'ясувати психологічні механізми власної поведінки, правознавство – визначити місце і роль людини в суспільстві; всесвітня історія – збагатитись світовим та вітчизняним соціальним досвідом, закономірностями історичного розвитку світового товариства та власної країни; екологія вчить оберегати й підтримувати навколишнє середовище як умову спільного існування та розвитку [3: 2].

Навчальний план підготовки майбутніх учителів гуманітарних дисциплін передбачає отримання студентами збалансованої межі предметної та соціальної компетентності, підготовки їх до життєвих ситуацій, які не можуть бути охоплені тільки раніше засвоєними знаннями та набутим досвідом [4: 15].

Майбутній учитель здобуває ґрунтовні знання із своїх предметів та навички орієнтуватися у змінах в суспільстві та освіті. Зокрема, введення до предмету історії, елементів політичної освіти супроводжується виданням навчально-методичного забезпечення, в якому висвітлюються суспільно-політичні події в країні, а також рекомендації стосовно викладання нового предмету "Історія та політична освіта" у вищих навчальних закладах. Таке поєднання історії й політичної освіти забезпечить перспективу політичної поінформованості студентів.

Важливим для вітчизняної педагогічної теорії та практики є вивчення педагогічного досвіду вищої освіти Туреччини – унікальної з географічного та культурно-історичного погляду країни. Розташована у двох частинах світу – Європі та Азії, ця країна поєднала у собі риси західної демократії та східного традиціоналізму.

Після революції 1923 р. Туреччина зазнала кардинального впливу західної культури та прагне інтегруватися у європейське співтовариство. У 1981 році, відповідно до Закону про вищу освіту (№ 2547) в Туреччині система вищої освіти стала централізованою, а всі вищі навчальні заклади підпорядковувались Раді з питань вищої освіти (Yükseköğretim Kurulu, або YÖK). Після цієї перебудови, всі вищі навчальні заклади стали університетами. За останнє десятиліття стрімко зросла кількість ВНЗ. Близько 100 нових університетів були створені з 2006 року.

З різким збільшенням кількості вищих навчальних закладів за останнє десятиліття вища освіта стала більш доступною у Туреччині. Станом на 2013–2014 навчальний рік близько 5,5 мільйонів студентів здобували вищу освіту у цій країні. Університети Туреччини використовують треступеневу систему навчання. Перший рівень вищої освіти представлений програмами бакалаврату. Другий та третій – програмами магістратури та аспірантури. Туреччина входить до числа країн Болонської угоди, а багато турецьких університетів є членами хартії Ерасмус. Основною мовою навчання в Туреччині є турецька мова. Однак деякі державні та приватні університети пропонують навчання англійською мовою [5].

Університети Туреччини, які готують учителів пропонують програми бакалаврату, що є аналогічними програмам коледжів вільних мистецтв у США. У більшості турецьких вищих навчальних закладів

педагогічного спрямування, особливо приватних, існують інноваційні навчальні програми, складені за зразками навчальних програм гуманітарних коледжів США. Для оволодіння майбутніми вчителями полікультурною компетентністю перед програмами підготовки вчителів ставляться наступні вимоги: по-перше, наявність полікультурного компоненту в усіх навчальних курсах, матеріалах і посібниках; по-друге, охоплення всіх без винятку студентів-майбутніх вчителів спеціально розробленими курсами полікультурного виховання і освітньої рівності; по-третє, проходження студентами педагогічної практики в школах з культурно- і мовно-різноманітним учнівським складом. Після закінчення навчання студент отримує вчений ступінь бакалавра або магістра [6].

Дипломи турецьких вузів цінуються в Європі та США, оскільки системою освіти Туреччини запозичені найкращі зразки європейської та американської систем освіти. У систему вищих навчальних закладів входять крім університетів академії та вищі школи. Термін навчання триває від 4 до 6 років, навчання платне. Університети організовують навчальний рік у два семестри, перший починається у жовтні і продовжується до січня, другий семестр триває з лютого / березня по червень / липень. Для вступу до університету важливим фактором є знання турецької або англійської мови.

Починаючи з 2010 року, Міністерство освіти Туреччини спростило порядок вступу для іноземних громадян. Відтепер іноземні громадяни можуть бути зараховані до турецьких університетів на підставі атестату про середню освіту, результатів різних національних і міжнародних тестів, включаючи Зовнішнє незалежне тестування (Україна), Єдине національне тестування (Казахстан), Загальне республіканське тестування (Киргизія), TQDK (Азербайджан), Єдиний державний іспит ЄДІ (Росія). Всього в Туреччині налічується 146 університетів, і більше третини всіх ВНЗ складають приватні навчальні заклади. Їхня популярність викликана насамперед більш прогресивним науково-викладацьким складом, багатою матеріально-технічною базою, можливістю навчання англійською та іншими іноземними мовами, наданням допомоги у проходженні практики і більшою ймовірністю працевлаштування після закінчення навчання [7].

З метою підвищення якості освіти Туреччини були прийняті наступні заходи: – Рада вищої освіти Туреччини у співпраці з Британською радою та консультантами з управління вищою освітою Великобританії здійснила експериментальний проект під назвою "Проект оцінки якості турецьких університетів", який включав програми оцінки якості навчання і практику оцінки досліджень. – Прийняття "Постанови про академічну оцінку та поліпшення якості в установах вищої освіти", що визначає принципи оцінки та поліпшення якості освітньої, навчальної, дослідницької та адміністративної діяльності вищих навчальних закладах. – Створення незалежної Комісії академічної оцінки та покращення якості освіти в установах вищої освіти (YODEK) [8].

Турецькі університети активно беруть участь в програмі Сократ-Еразмус Європейської комісії, з метою підвищення обміну студентів та викладачів в межах Європейського союзу, країн Європейської економічної зони, а також інших країн-кандидатів до ЄС. Зростає кількість студентів турецьких вузів, які завершують частину своїх навчальних програм за кордоном в університетах інших країн-учасниць, в межах програм обміну студентами. З прийняттям закону 2547, ректори всіх державних університетів призначаються спільно з факультетами, Радою вищої освіти і президентом Туреччини.

1. Економічне зростання Туреччини протягом останніх десятиліть нерозривно пов'язане з інвестуванням у сферу освіти, науки та соціального забезпечення. Туреччина за програмою TCS (Випробування в торкських республіках) надає можливість кращим учням з Азербайджану, Башкортостану, Гагаузії, Казахстану, Киргизстану, Татарстану, Якутії, а також Криму за результатами тестування вступити до найпрестижніших ВНЗ Туреччини із подальшим навчанням в європейських університетах чи в аспірантурі. Так, для студентів із Криму (кримських татар) щорічно бронюється 45 місць у ВНЗ, надається гуртожиток та виплачується стипендія у розмірі 65 доларів США. Окрім фаховості, випускники досконало володіють англійською, турецькою та національною мовою.

У Туреччині, як у більшості країн, що підтримують Болонський процес та беруть участь у програмі SOCRATES, вищі навчальні установи вже значною мірою залучені в співробітництво по створенню спільних і подвійних дипломів, і це співробітництво продовжує розвиватися у всіх напрямках навчання. В українській і в турецькій вищій освіті перевагами багаторівневої структури вищої освіти є: реалізація нової парадигми освіти, можливість інтеграції у світовий освітній простір [9: 227].

Висновки та перспективи подальшого дослідження проблеми. Отже, розглянувши особливості підготовки вчителів у вищих навчальних закладах України та Туреччини в умовах євроінтеграційних процесів, ми дійшли висновку, що методика та технології навчання підготовки педагогічних працівників в Україні побудовані на принципах педагогічної взаємодії, співпраці та співтворчості. Підготовка учителів в Туреччині загалом – це спрямування змісту освіти і педагогічного процесу на формування у студентів усвідомленого вибору моральних цінностей і продуктивної професійної діяльності в умовах культурного та політичного розмаїття у суспільстві. Проведене дослідження потребує **подальшого висвітлення** у фаховій періодиці збагачення змісту підготовки вчителів у контексті європейської інтеграції та глобалізаційних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України : Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К. : ЮРІНКОМ, 1996. – 80 с.
2. Бондарук С. О. Мультикультуралізм в демократичному суспільстві : ліберальні свободи, рівноцінність культур і проблема визнання / С. О. Бондарук // Розвиток демократії в Україні : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 29 вересня – 1 жовтня 2000 року). – К. : Центр освітніх ініціатив, 2001. – 38 с.
3. Оніщенко І. Гуманітарна освіта в контексті Болонського процесу / І. Оніщенко // Освіта. – 2004. – № 32 (14–21 липня).
4. Bildungswege in Österreich 2000-2003 // EURYDICE. – Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur, Wien. – 2004. – 170 p.
5. Higher Education System in Turkey / The Council of Higher Education [Електронний ресурс] // Ankara. – 2014. – Режим доступу : <http://www.yok.gov.tr/documents/10348274/10733291/TR%27de+Yükseköğretim+Sistemi2.pdf>.
6. Tellez K. What Student Teachers Learn About Multicultural Education From Their Cooperating Teachers / K. Tellez // Teaching and Education, 2008. – No. 24. – P. 43–58.
7. Вища освіта в Туреччині : університет Озієгін [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/abroad/higher_school/7961/.
8. Газизова, А. И. Из опыта создания национальной системы обеспечения качества высшего образования в Турции / А. И. Газизова // Высшее образование сегодня. – 2008. – № 1. – С. 32–36.
9. Усманова, С. М. Сравнительный анализ уровней высшего образования в Украине и Турции / С. М. Усманова // Проблеми сучасної педагогічної освіти : [зб. ст.]. – Сер. : Педагогіка і психологія / РВНЗ "Кримський гуманітарний університет". – Ялта, 2009. – Вип. 21. – Ч. 3. – С. 226–231. – Библиогр. : с. 231.

REFERENCES (TRASLATED & TRANSLITERATED)

1. Konstytutiiia Ukrainy [The Constitution of Ukraine] : pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 r. – K. : YURINKOM, 1996. – 80 s.
2. Bondaruk S. O. Mul'tikul'turalizm v demokratychnomu suspil'stvi : liberal'ni svobody, rivnotzinnist' kul'tur i problem vyznannia [Multiculturalism in a Democratic Society : Liberal Freedoms, the Equality of Cultures and Problem of Recognition] / S. O. Bondaruk // Rozvytok demokratii v Ukraini [Development of Democracy in Ukraine] : Materialy mizhnarodnoyi naukovoï konferentsiyi (Kyiv, 29 veresnia – 1 zhovtnia 2000 roku). – K. : Tsentr osvitynikh initsiatyv, 2001. – 38 s.
3. Onishchenko I. Gumanitarna osvita v konteksti Bolonskogo protsesu [Humanitarian Education in the Context of the Bologna process] / I. Onishchenko // Osvita [Education]. – 2004, № 32 (14–21 lytnia).
4. Bildungswege in Österreich 2000-2003 // EURYDICE. – Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur, Wien. – 2004. – 170 p.
5. Higher Education System in Turkey / The Council of Higher Education // Ankara. – 2014. – Rezhym dostupu : <http://www.yok.gov.tr/documents/10348274/10733291/TR%27de+Yükseköğretim+Sistemi2.pdf>.
6. Tellez K. What Student Teachers Learn About Multicultural Education From Their Cooperating Teachers / K. Tellez // Teaching and Education, 2008. – No. 24. – P. 43–58.
7. Vyshcha osvita v Turechchyni : universitet Ozyegin [Higher Education in Turkey. The University Ozyegin] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://osvita.ua/abroad/higher_school/7961/.
8. Gazizova A. I. Iz opyta sozdaniia natsional'noi sistemy obespecheniia kachestva vysshego obrazovaniia v Turtsii [From the Experience of Creating a National System of Quality Assurance of Higher Education in Turkey] / A. I. Gazizova / Vyssheie obrazovaniie segodnia [Higher Education Today]. – 2008. – № 1. – S. 32–36.
9. Usmanova S. M. Sravnitel'nyi analiz urovnei vysshego obrazovaniia v Ukraine i Turtsii [A Comparative Analysis of Higher Education in Ukraine and Turkey] / S. M. Usmanova // Problemy suchasnoi pedagogichnoi osvity : [zb. st.]. – Ser. : Pedagogika i psykhologiya / RVNZ "Krymskyi humanitarnyi universytet". – Yalta, 2009. – Vyp. 21, ch. 3. – S. 226–231. – Bibliogr. : s. 231.

Слоневская О. Б. Особенности подготовки учителей Украины и Турции в контексте евроинтеграции.

В статье рассматриваются особенности реформирования образовательных систем Украины и Турции в условиях евроинтеграции; обоснована необходимость подготовки современных учителей на основе поликультурности, создание программ и написание учебников с поликультурных позиций, переподготовки педагогических работников, внедрение эффективных методик; рассмотрены средства совершенствования учебных программ в подготовке учителей в отечественных высших учебных заведениях. Выделены лучшие образцы подготовки педагогов в университетах Турции с целью заимствования положительного опыта для высшего педагогического образования в Украине. Проанализированы ряд международных и экспериментальных проектов и программ, деятельность которых способствовала повышению качества высшего образования Турции.

Ключевые слова: подготовка учителей, программа, евроинтеграция, высшее образование.

Slonovska O. B. Features of the Teachers' Training of Ukraine and Turkey in the Context of European Integration.

Integration processes taking place in Western Europe are contributing to new developments in education. The national education systems of countries in the future want to become part of the European Community. Ukraine, according to the requirements of the Bologna process is complete civilizational modernization of higher education through information and communication technologies. However, European integration processes in education are based on the principle of national identity education systems. The European community with great respect refers to the education systems of different countries. Unity in diversity was and remains ideological and value base of European education. The process of European unification and its distribution to the East is accompanied by the formation of joint educational and scientific space and the development of common standards and criteria. Therefore, great interest is studying the experience of foreign countries – Ukraine's closest neighbours to the reform and development of education. Future teachers' training on the basis of multiculturalism involves: – providing legal rights, meeting the educational and cultural needs of national (ethnic) language and cultural minorities; formation of young citizens of Ukraine of all nationalities are full of ideas about ethnic and linguistic and cultural diversity of contemporary Ukrainian society and the contribution of different ethnic groups in Ukrainian history and culture, knowledge of the language and culture of large and small peoples inhabiting Ukraine, belief in the value of cultural diversity and pluralism; the education of the representatives of all nationalities of mutual understanding, respect and tolerance, the ability to inter-ethnic and inter-cultural dialogue, conviction peaceful resolution of problems and conflicts. Turkish universities that prepare teachers offer programs that are similar programs liberal arts colleges in the United States. The majority of Turkish higher educational institutions teaching perspective, especially private, use innovative curriculum, based on curriculum of humanitarian community college. To master the future teachers of multicultural competence to teachers' training programs are the following requirements: first, the presence of multicultural component in all training courses, materials and manuals; Second, the scope of each and every students future teachers specially designed courses of multicultural education and education equality; Third, the passage of students' teaching practice at schools with cultural and language-diverse group of pupils.

Key words: *teachers' training, program, eurointegration, higher education.*